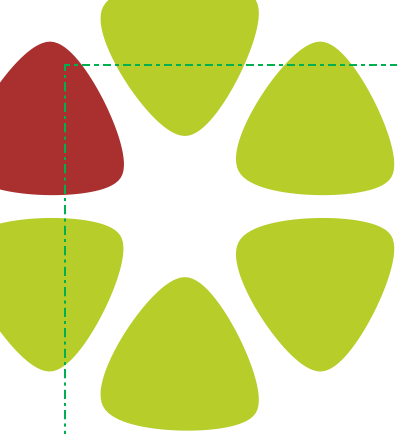

Dějepis i pro žáky s odlišným mateřským jazykem

Výstupy pracovní skupiny zaměřené na vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ). Pracovní skupiny vznikly v rámci projektu **Program na podporu pedagogických pracovníků při práci s žáky-cizinci**, je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí a z prostředků Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

Členové pracovní skupiny:

PeaDr. Tomáš Houška

Mgr. Svatava Chrastilová

Mgr. Petr Mácha

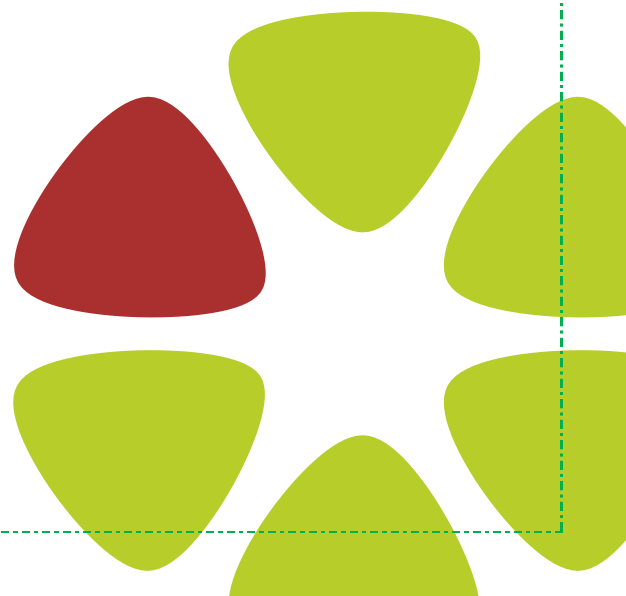
Mgr. Neli Mileva

Mgr. Michaela Přívratká

Mgr. Petr Ryšlavý

Bc. Zuzana Tichá

Zpracovala: PhDr. Kristýna Titěrová

OBSAH

1. Úvod.....	4
2. Situace ŽOMJ	4
3. Faktory, které ovlivňují (nejen) výuku dějepisu:.....	5
4. Řešení, doporučení, metody.....	7
Doporučení na úrovni školy	7
Obecná doporučení ve výuce:	8
Úroveň: nově příchozí, začátečník v češtině	8
Úroveň: mírně pokročilý až pokročilý	9
Kulturní a geografický původ žáka	9
Využívání mateřského jazyka při výuce	10
5. Dobrá praxe	10
Tvorba pracovních listů.....	11
Obecné principy při tvorbě pracovních listů (PL):	12
K procvičování lze v PL využít:	13
Další vhodné aktivity pro zapojení žáků s OMJ:.....	14

1. Úvod

Sdružení META se již několik let zabývá integrací cizinců do českého vzdělávacího systému. Jednou z mnoha aktivit je také realizace pracovních skupin s vybranými pedagogy, zaměřených na jednotlivé vzdělávací oblasti. Cílem těchto pracovních skupin je zmapovat problematické momenty, které pro pedagogy ze vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) vyplývají, a následně navrhnout možnosti jejich řešení. Vzdělávací oblastí, na kterou byla zaměřena práce v první pracovní skupině, byla oblast Člověk a společnost, konkrétně výuka dějepisu.

Tento dokument by měl pedagogům dějepisu, kteří se setkávají s žákem s OMJ, poskytnout tipy, co dělat, když žák přijde, na co si dát pozor a jak situaci řešit.

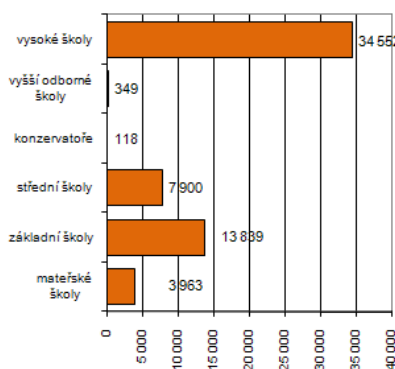
2. SITUACE ŽOMJ

Podle posledních údajů ČSÚ je na našich základních a středních školách přibližně 1,7% cizinců. Nejčastější zemí původu je Vietnam, následovaný Ukrajinou, Slovenskem, Ruskem,

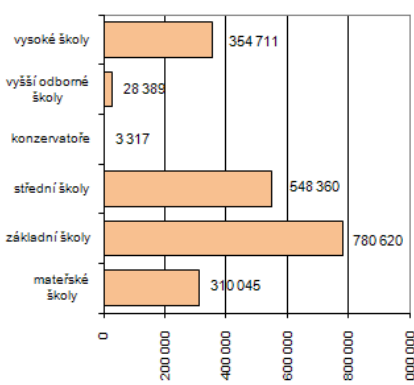
Mongolskem, Moldávií, Kazachstánem, Čínou a Běloruskem.

Neexistuje bohužel zatím žádný údaj o tom, jak jsou na tom tito žáci s českým jazykem. Přesto si podle vlastních zkušeností dovolíme tvrdit, že každým rokem usedne do lavic nezanedbatelný počet žáků, kteří se řízením osudu ocitli v zemi, jejíž jazyk neznají a jejíž dějiny jsou pro ně v lepším případě hádankou, v horším pak nutným zlem. Kromě nově příchozích žáků pak ve školách najdeme také žáky, kteří jsou zde již sice delší dobu, ale jejichž jazykové znalosti a povědomí o hostitelské zemi jsou stále velmi omezené.

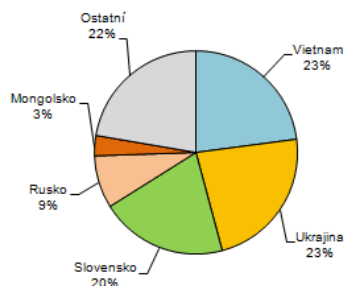
Počty zahraničních studentů na různých typech škol - školní rok 2009/2010

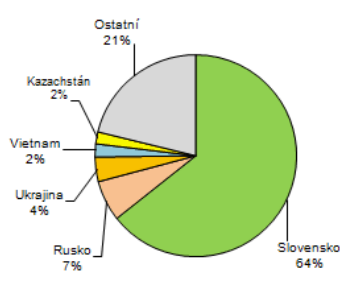
Počty českých studentů na různých typech škol - školní rok 2009/2010

Cizinci na základních školách v ČR podle státního občanství 2009/2010

Cizinci na vysokých školách v ČR podle státního občanství 2009/2010

Pokusme se nejprve najít odpověď na otázku, proč je tomu tak? Neptáme se ovšem, proč se v našich lavicích objevují žáci s OMJ, na to nám daly odpověď již samotné světové dějiny. Ty jsou z velké části o přesunech obyvatel z místa na místo, z jednoduchých, leč životně důležitých důvodů, mezi které patří zejména životní a přírodní podmínky a možnost obživy, válečné konflikty, politická nebo náboženská situace v zemi původní i cílové. Otázka proto spíše zní, jak je (ještě dnes) možné, že do lavic usedají žáci, kteří neznají ani trochu vyučovací jazyk? Mezinárodní úmluvy včetně Úmluvy o právech dítěte zaručují všem dětem právo na povinnou školní docházku, tzn. i žákům cizincům. Školská legislativa sice toto právo dětem nebere, přesto však kromě tříd pro jazykovou přípravu pro děti občanů EU (§ 20 školského zákona), které jsou pro svou 70 hodinovou dotaci spíše úsměvné než účinné, nenabízí příliš možností, jak tyto žáky co nejdříve začlenit do vyučovacího procesu především odstraněním jazykové bariéry. Proto je stále smutnou realitou, že v lavicích sedí žáci s OMJ i několik let bez povšimnutí a systematické výuky. Naším společným cílem je, aby tomu tak nebylo.

3. FAKTORY, KTERÉ OVLIVŇUJÍ (NEJEN) VÝUKU DĚJEPISU:

Na co si dát pozor, když nastoupí žák s OMJ bez znalosti češtiny? Jaké jsou nejpalčivější problémy, které řeší učitelé při výuce dějepisu žáků s OMJ? V rámci pracovní skupiny jsme vytipovali nejpodstatnější faktory, které výuku žáků s OMJ limitují či ovlivňují, ty jsou pro přehlednost rozděleny do několika oblastí:

A. Největší potíže vychází pochopitelně z neznalosti vyučovacího jazyka, je to tedy:

- **Jazyková bariéra** – žáci nerozumí výkladu ani textu v učebnici, který je pro ně příliš složitý.
- S tím souvisí **nedostatek materiálů (pro výuku cizinců)** - knihy v češtině jsou nedostatečné, je potřeba mít jiné materiály přímo zaměřené na cizince.
- **Písmo a zápisky v cizím jazyce** – používání latinky je geograficky omezené, proto je zpočátku problém se psaním a čtením textů i z tohoto hlediska, žáci, kteří se v zemi původu učili angličtinu, to mají jednodušší. U některých žáků slovanského původu se můžeme setkat s tím, že výkladu rozumí, ale dělá jim problém zápis v češtině, pro ně se pak nabízí možnost dělat si zápisky v mateřském jazyce nebo alespoň psát tiskacím písmem, které je pro ně jednodušší.
- **Zpětná vazba** – Jak ověřovat znalosti? Kvůli jazykové bariéře je problematické ověřit faktické znalosti, i když žák fakta zná, neumí je vyjádřit nebo nerozumí otázce.

B. Problémy jsou ovšem spojeny také se způsobem výuky dějepisu, který se u nás učí většinou chronologicky a je do značné míry zaměřen především na dějiny českého národa v evropském kontextu. S tímto je spojeno:

- **Relativita hodnocení historických událostí** – na různé historické události se díváme z odlišné perspektivy než ostatní aktéři (např. okupace 1968 – jiný výklad si nese žák z Ruska a jiný dostane u nás ve škole, nebo problematika středověkých „barbarských“ nájezdů – pro nás byli „barbaři“ nositelé zkázy, pro tamní kulturu to mohla být nejslavnější epocha, atd.)
- **Úplně jiný systém vzdělávání** – jiný způsob výuky, nepostupují v dějepisu chronologicky, ale např. problémově, odlišné vztahy k učiteli, jiné nároky na žáky, jiné typy spolupráce, otevřenější, na žáka zaměřený systém (spíše západní země) nebo naopak uzavřenější, tradičnější systém apod.
- **Kulturním povědomí** – učivo dějepisu navazuje na vlastivědu a na celkové povědomí o naší kultuře, na znalosti českých reálií, u žáků z odlišného kulturního prostředí není na co navazovat (neznají ani naše pověsti, báje, pohádky).
- **Chybí také informace o předchozím studiu.**

Celkově je s tímto spojena problematika **kulturního relativismu**, kdy jsou věcem, idejím, událostem i celým epochám připisovány jiné hodnoty. Setkáme se proto s tím, že obyvatelé různých kultur i subkultur hodnotí dle odlišných měřítek nejen historii své i hostitelské země, světové dějiny, ale i např. samotné vzdělání svých dětí, zejména vzdělání dcer, školní hodnocení i společenské uplatnění. Samostatnou kapitolu tvoří otázky náboženského vyznání. V naší zemi jsme si již odvykli na fakt, že v některých zemích je náboženství svázáno se školní výukou. V intencích kulturního relativismu je důležité chápat odlišné kulturní i náboženské pojetí jako **rovnocenné** našemu chápání kultury, dějin, zvyklostí apod. (potlačit eurocentrismus) a toto odlišné pojetí **respektovat**. Udělejme z odlišného chápání **zajímavost**, nikoliv problém.

Na druhou stranu je důležité podporovat **vzájemný respekt**, to znamená, že i žáky z minorit bychom měli vést k pochopení, že žijí ve společnosti, která má sice křesťanské tradice, ale je převážně sekulární. I prostřednictvím výuky dějepisu a zprostředkováním historických změn a událostí, které vedly k charakteru naší společnosti, můžeme pomoci pochopení a postupné **integraci do naší kultury**. Rovnováha vzájemného respektu je velmi křehká (podívejme se do západních evropských zemí, jak je těžké jí dosáhnout) a měla by se soustavně budovat. K tomu nám může pomoci i průřezové téma MKV, které by mohlo dějepisem prolínat. Rozdílnost pohledů je důležité tematizovat a diskutovat o ní dříve, než se stane závažným společenským problémem (příkladem může být postavení žen, styly oblékání a zahalování, stravovací návyky, apod.).

C. Kromě výše jmenovaných faktorů, které jsou většinou obecné, hrají při výuce žáků s OMJ roli také **subjektivní faktory**, mezi které patří zejména:

- **Věk** – tj. rozumové schopnosti a možnosti vzhledem k věku. Zároveň také věk, ve kterém do ČR přišli a jak na ně tato změna zapůsobila.
- **Kulturní šok** – přirozená reakce na změnu prostředí, nový kolektiv, ale i na novou sociálně-ekonomickou situaci rodiny, a s tím vším spojené osobní potíže.

- **Motivace** - učit se české dějiny, ale i učit se v Česku vůbec – „Mám zde perspektivu?“.
- **Spolupráce s rodiči**, její úroveň a efektivita souvisí např. s motivací rodiny, znalostí jazyka, množstvím informací, které rodiče o ČR, školství i o samotném vzdělávání dítěte mají a dostávají, ekonomickou situací rodiny a pracovní vytížeností rodičů.

D. Posledními faktory, které ovlivňují výuku žáků s OMJ jsou **faktory systémové**, které vychází obecně ze situace českých škol i českého školství jako takového. Mezi ty se řadí především:

- **Množství dětí ve třídě** – čím větší je počet dětí, tím nižší je míra individualizace výuky a tím více naopak trpí znevýhodnění žáci.
- **Přístup celého sboru, vedení školy** – při výuce ŽOMJ je zcela zásadní spolupráce **celého pedagogického sboru** na výuce češtiny jako cizího jazyka (ČCJ), snaha jednotlivce je sice záslužná, ale vyčerpávající, proto je podstatné rozdělení úkolů mezi pedagogy se zřetelem k cílům jednotlivých předmětů, učivu a s ním spojené slovní zásoby.
- Na pomezí bodů A až D je **klima třídy**, přijetí nového žáka a s tím spojené jazykové **vytlačení z kolektivu**, které žákům s OMJ hrozí.
- A v neposlední řadě se k tomuto tématu celkově váže i problematika **přístupu k odlišnosti** – jazykové, etnické i kulturní, která je úzce spjata s problematikou předsudků, xenofobie a rasismu, přístupu k menšinám atd. Vyučující dějepisu jistě najdou historické paralely k těmto současným problémům. I na základě nahlédnutí do historie je možné učit respektu k odlišnosti, toleranci jiných názorů, národů, výkladů světa i dějin. Problematika národnostní a jazykové různosti je našemu regionu velmi blízká. *Soužití různých národů na našem území* může fungovat jako určitý obsahově výukový prvek spojující jednotlivá historická období, nebo přímo projektový či problémový motiv výuky dějepisu v kulturně heterogenní třídě.

4. ŘEŠENÍ, DOPORUČENÍ, METODY

Jak je zřejmé, faktorů, které ovlivňují výuku dějepisu v případě žáků s OMJ je velké množství, proto je důležité řešit výuku na dvou základních úrovních. Na úrovni školy by mělo vedení školy jasně definovat způsoby integrace (inkluze) žáků s OMJ a vytvořit pro ni podmínky organizační, strukturální i personální. Na úrovni výuky je pak každý učitel zodpovědný za svůj díl, který zapadá do celkového rámce integrace žáků s OMJ nastaveného školou.

DOPORUČENÍ NA ÚROVNI ŠKOLY

Vedení školy tedy definuje způsob integrace žáků s OMJ, který může být reflektován i v ŠVP (podle počtu žáků s OMJ ve škole).

Podstatné je, aby žádný učitel nebyl na výuku žáků s OMJ sám. Proto je důležitá **týmová spolupráce**, tzn., že se rozdělí, kdo bude ve svých hodinách učit žáka s OMJ a co konkrétně. Vycházíme z ŠVP vlastní školy a domluvíme se s kolegy, kdo co a kdy učí a jak by to šlo propojit. Velkou výhodou je, pokud má žák možnost ve škole navštěvovat kurzy *češtiny pro cizince* (ČJCJ), případně doučování nebo když je ve škole přímo zavedena ČJCJ jako volitelný předmět. Jinými slovy – škola by při inkluzi žáků s OMJ a jejich jazykové výuce měla postupovat **koncepčně a systematicky**.

Každý žák s OMJ by měl mít možnost postupovat podle *Vyrovňovacího plánu* – více např. na <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/vyrovnavaci-plan>.

V plánu vymezíme reálně dosažitelné učivo nebo dovednosti, které by si měl žák osvojit, a podle toho jej také můžeme hodnotit. Co by mohlo být součástí vyrovnávacího plánu, najdete v příloze *Výstupy pro žáka s OMJ*.

OBECNÁ DOPORUČENÍ VE VÝUCE:

Výuka žádného odborného předmětu se neobejde bez výuky češtiny. Žák s OMJ by měl tedy mít možnost zdokonalovat obojí a to v rámci všech předmětů, tedy i dějepisu. I učitelé odborných předmětů vyučují češtinu, i když v jiné formě než klasický češtinář. Učí nové pojmy, definice a souvislosti, žáci pracují s texty, hledají klíčová slova a dělají si zápisky – shrnutí textu. To všechno jsou vlastně kompetence jazykové, definované v RVP. Pokud přistoupíme na zodpovědnost za slovní zásobu potřebnou k výuce dějepisu, situace se zjednoduší nebo přinejmenším ujasní. A pokud (i ve spolupráci s kolegou jazykářem) přidáme k výuce dějepisných pojmů i něco z výuky cizího jazyka (tvorba vět, doplňování slov do textu, odpovídání na otázky, krátké vyprávění, apod.), žák s OMJ bude při hodinách smysluplně zaměstnán.

Před konkrétními tipy na práci v hodinách v části nazvané *Dobrá praxe* si rozdělíme žáky s OMJ a práci s nimi podle několika kritérií.

ÚROVEŇ: NOVĚ PŘÍCHOZÍ, ZAČÁTEČNÍK V ČEŠTINĚ

Základní kritérium pro práci s žáky s OMJ je jazyková úroveň. Nejnáročnější bude práce s žáky, kteří **právě přišli do ČR** a neumí vůbec česky. Pro rychlost učení a porozumění češtině i učivu je důležitý také jazykový původ žáka, děti ze slovanského prostředí češtině rozumí rychleji než žáci jiného jazykového původu. Více k tomuto tématu se dozvíte např. na <http://www.inkluzivniskola.cz/cestina/typy-jazyku-cestina>.

Rozhodující je také věk, respektive ročník, do kterého u nás nastoupili poprvé. Můžeme se setkat s naprostými začátečníky v šestém ročníku, ale i v deváté třídě. Podle těchto kritérií pak uzpůsobíme práci.

U žáka **šestého** ročníku, který je začátečník v ČJ se budeme zpočátku soustředit především na rozvoj slovní zásoby, tvořit slovníčky pojmů a obrázkové slovníčky vztahující se k učivu **probíranému s celou třídou**. Zároveň budeme učit číslice, letopočty a s tím spojenou orientaci na časové přímce a popřípadě v mapě. Žák bude tedy pracovat na stejném tématu jako třída, jen úkoly budou odlišné.

Pokud nastane situace, kdy nám nastoupí žák nemluvící česky do **osmého** nebo až do **devátého** ročníku, měli bychom postupovat podobně jako u žáka ze šestky, to znamená soustředit se na rozvoj slovní zásoby, jen učivo by mělo být více zaměřeno na poznání českých realit. Aby měl žák před přechodem na střední školu alespoň rámcovou představu o českých dějinách. Více si to přiblížíme v příloze věnované Vyrovnávacímu plánu, která je výňatkem z publikace *Žáci s OMJ v českých školách*, kterou vydalo sdružení META v roce 2011.

ÚROVEŇ: MÍRNĚ POKROČILÝ AŽ POKROČILÝ

I když jsou žáci s OMJ na české škole již delší dobu a zdá se, že komunikují a rozumí bez problémů, není situace tak jednoznačná. Podle odborníků zabývajících se dvojjazyčností a rozvojem druhého jazyka trvá jeho osvojení na úrovni kognitivní a akademické pět až sedm let (více viz např. teorie ledovce na <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-odkud-prichazi-do-cr/teorie-ledovce>). To znamená, že pochopení odborných termínů, složitějších textů, vztahů slov ve větě a souvětích trvá v novém jazyce někdy déle než bychom čekali. Přestože žák zdánlivě rozumí a reaguje v běžné komunikaci, textům v učebnicích či složitě formulovaným otázkám v textu rozumět nemusí. Zkuste nechat žáky (české i cizince) podtrhat neznámá slova ve zvoleném textu v učebnici. Možná vás výsledek překvapí nejen u žáků s OMJ.

Při práci s žáky s OMJ, kteří jsou mírně pokročilí, až pokročilí máme tedy stále na paměti individuální jazykové dovednosti konkrétního žáka a přizpůsobujeme tomu skladbu hodiny, formy práce a zadávání úkolů, ověřování znalostí atd. Je možné, že nedostatečná znalost češtiny bude nadále vyžadovat, aby měli žáci diferencované úkoly, nebo byli zapojeni do skupinové práce s šikovnými spolužáky, pracovali na zjednodušeném zadání i textech či měli kdykoliv možnost opětovného vysvětlení látky.

Odměnou za individualizaci práce a tím i náročnost přípravy nám může být zpracování zajímavostí, historických událostí, staveb, uměleckých předmětů či osobností ze země původu, které si žáci s OMJ mohou připravovat. Nejenže si tím procvičují projev v češtině, ale obohatí hodiny dějepisu o nový rozměr, kulturu a pohled na svět. Pozor ale na to, aby s tím byli žáci s OMJ předem seznámeni a nebyla pozornost upřena jen na ně a jejich odlišnost. Rozhodně nejsou **reprezentanty** své země původu a možná ani nejsou rádi, když se na jejich odlišný původ ukazuje. Jen mají přístup k informacím, jaké ostatní žáci nemají a tak by to měli všichni chápat.

KULTURNÍ A GEOGRAFICKÝ PŮVOD ŽÁKA

Při volbě akcentu a cílů výuky žáka s OMJ bereme v potaz také kulturní a geografický původ žáka. Pokud máme ve třídě žáka z evropské země, předpokladem je, že má jisté povědomí o

evropské kulturní oblasti, která je vystavěna na společných dějinách stojících na základech antického a křesťanského odkazu. U těchto žáků bude větší pozornost věnována seznámení s českými reáliemi v porovnání se zemí původu. Pokud je původem mimoevropský region pak může být studium dějepisu zaměřeno i na úvod do kultury evropského regionu.

VYUŽÍVÁNÍ MATEŘSKÉHO JAZYKA PŘI VÝUCE

Mateřský jazyk lze využít jako zdroj informací o některých historických událostech (spíše světového významu), které je možné najít např. na Wikipedie.cz nebo podobných portálech s jazykovými mutacemi. Má to své klady i zápory:

Pozitiva	negativa
<ul style="list-style-type: none"> • zjednoduší to žákům s OMJ i učitelům práci – žáci pochopí souvislosti v mateřském jazyce. • informace v mateřském jazyce jsou pro žáka s OMJ cenným doplňkem učiva dějepisu. 	<ul style="list-style-type: none"> • existuje možné zkreslení informací (zdroje jsou neověřené), • s přílišným akcentem na práci v mateřském jazyce hrozí riziko, že žák nebude nucen používat češtinu.

Velký důraz ovšem klademe na schopnost interpretovat v **češtině**, zpočátku velmi zjednodušeně, co se naučil. Velmi záleží na způsobu procvičování a ověřování učiva.

5. DOBRÁ PRAXE

CO SE TEDY U ŽÁKŮ S OMJ OSVĚDČILO?

- **Individualizace** výuky formou *Vyrovňovacího plánu* bude u začátečníků pravděpodobně nezbytná (především u žáků z neslovansky mluvícího prostředí).
- Používáme **pracovní listy**, ve kterých je zjednodušený text a úkoly jsou přiměřené jazykovým znalostem a dovednostem žáka. Text z učebnic je pro začátečníky velmi náročný. Složitě formulované věty cizinec většinou nepochopí správně. Lepší jsou jednoduchá a jasná sdělení, inspirovat se můžeme ve **zjednodušeném čtení**, které se používá při výuce cizích jazyků (texty založené na slovní zásobě cca 400 slov). Žák se učí učivo dějepisu a zároveň pokračuje ve zdokonalování češtiny. Zpočátku se jedná například o pět vět doplněných obrázkem a procvičovacím cvičením, které jsou úvodem do problematiky. Pro zjednodušení obsahu lze jako inspiraci využít i učebnice vlastivědy. Více o tvorbě PL je v kapitole věnované přípravě pracovního listu.

- Klademe větší důraz na skupinovou práci, práci se zdroji a především na **názornost**, která usnadní přiblížení učiva. Preferujeme využívání mapy, obrázků, schémat, časových přímek apod.
- Využíváme, co nejvíce to jde, **názornou podporu** - obrázky, mapy, komiksy, ikony, ale např. i piktogramy pro jednotlivé události apod. Například komiksy mohou zpracovávat všechny děti opět jako skupinovou práci nebo jako projekt. Je také možné využít již hotové komiksy – např. Dějiny udatného českého národa od Lucie Seifertové v knižní podobě nebo dostupné na ČT - <http://dejiny.ceskatelevize.cz>
- Učíme hledat v mapě a zařazovat události na časovou osu – to je dovednost, která je možná i bez dobré znalosti jazyka. Navíc může žák s OMJ spolupracovat na projektu nebo samostatně tvořit vlastní projekt, kdy jednotlivá období zpracuje s použitím časové osy, obrazových materiálů (typického způsobu života, nástrojů, oblékání, staveb, osobností apod.), důležitých událostí apod.
- **Slovní zásoba** – pro výuku jazyka a pochopení učiva je naprosto zásadní. Vytipujeme **klíčová slova** pro každou událost/epochu/období, která se žák naučí – formou obrázkového slovníku, výkladového slovníčku pojmů, nebo obyčejného dvojjazyčného slovníku. Může fungovat také jako celoroční třídní projekt. Ostatní žáci si tím mohou také upevňovat učivo. Přes slovní zásobu je možné rozvíjet i synonyma, slova nadřazená a podřazená apod. Význam určitých pojmů částečně zůstává a částečně se mění vlivem historických událostí a změn – např. *vládce – císař, faraon, král, kníže, diktátor, prezident,...*
- Dějiny je možné také učit přes osobnosti, na kterých můžeme ukázat typický způsob života, ale i např. stavební sloh a důležité události doby. Příkladem může být pracovní list o sv. Václavovi, který je součástí přílohy.
- Způsob života, vlády apod. je možné učit například i pomocí dramatizace.
- Propojení dějepisného učiva se současností – viz nacismus – neonacismus..... genocidy atd..

TVORBA PRACOVNÍCH LISTŮ

Jedním ze způsobů, jak řešit nedostatečnou jazykovou vybavenost nově příchozích žáků s OMJ, je tvorba zvláštních pracovních listů (PL). Proč si ale dávat takovou práci s PL, který je pouze pro jednoho žáka, když ostatních žáků, kteří by potřebovali zvláštní pozornost, mám ve třídě mnohem víc? Protože čím více práce budeme mít s žákem na začátku, tím méně problémů budeme muset později řešit – s motivací, kázní, porozuměním, hodnocením. Navíc mohou být tyto PL na více hodin jako samostatná práce, také je lze využít pro všechny žáky jako opakování učiva, do práce ve skupinách s diferencovanými úkoly, apod.

OBECNÉ PRINCIPY PŘI TVORBĚ PRACOVNÍCH LISTŮ (PL):

- Základem je **CÍL** - co budu po žákovi s OMJ chtít, aby z dané doby/tématu/události věděl - stanovím **základní a důležitá slova, události, pojmy, data, souvislosti**, nikoliv kuriozity apod.
- Vycházím z konkrétního dítěte, z jeho **úrovně znalosti češtiny** a podle jeho jazykových možností si stanovím, co je stěžejní, co může zvládnout a pak se tím při tvorbě PL řídím. Navíc mohu přidávat to, čím si žák bude moct učivo rozšířit.
- Vytvořím si jasnou strukturu tématu i PL, ve kterých se žák s OMJ snadno zorientuje.
- Zároveň vyberu to nejpodstatnější, co chci říct a zvolím si formu, kterou použiji.
- Vytipuji slova, která by mohla dělat problémy a vymyslím vhodný způsob jejich objasnění
 - Obrázková forma, piktogramy
 - Překlad
 - Opis (to je u začátečnicků velmi obtížné)
 - Synonyma
- U úplných začátečnicků volím **jednoduchá slova v základních tvarech**. Protože čeština je do značné míry postavena na ohýbání slov, změně koncovek, časování a skloňování, dávám si na tvary slov pozor. Slova ohebná dělají cizincům velké problémy a potřebují vysvětlit. K vysvětlování pádů podstatných jmen apod. je dobré spolupracovat s češtinářem a především využít **učebnice češtiny jako cizího jazyka**. Některá metodická doporučení naleznete také na portále v sekci čeština (<http://www.inkluzivniskola.cz/cestina-jazyk-komunikace/cestina-jazyk-komunikace>). Důležité je uvědomit si, že slovník funguje na základě infinitivů a prvních pádů. Slovo *vladařem* žák ve slovníku nenajde. Což neznamená, že slovo nepoužíváme, jen bude potřeba význam i spojení ve větě vysvětlit.
- Při zjednodušování textu, bez kterého se PL pro žáky s OMJ neobejde, vycházíme ze své zkušenosti, když jsme se učili cizí jazyk a čemu jsme byli schopni na začátku rozumět – jednotlivá slova, jednoduché věty, apod.:
 - Věty by měly mít formu **subjekt - sloveso – objekt**
 - Vyhnu se složitým formulacím, květnaté češtině i dlouhým souvětím (př. *Po matce Elišce navázal na starobylý rod Přemyslovců* → *Jeho matka Eliška byla z rodu Přemyslovců.*)
 - Volím spíše aktivní slovesa než pasiv (př. *Francie byla poražena Anglií.* → *Anglie porazila Francii.*).
 - Pozor na některá spojení podstatných jmen v heslovité fráze – jejich význam nemusí být cizinci zřejmý (př. *Omezení veřejného života* → *Nacisti omezili veřejný život.*)
 - Vyhýbám se velkému množství synonym, pokud se jim nechci vyhýbat, je dobré pak uvést do slovníčku pod text (např.: *vojsko=armáda; vladař = král= panovník*)

- Doplnujeme obrázky (pozor, aby byly s popiskem), mapami, časovou přímkou, schémata
- Text strukturujeme, aby byla jasná posloupnost (dějinné schéma – např. časová přímkou, záznam nejdůležitějších událostí za sebou ($x \rightarrow y \rightarrow z$)).
- U delších textů používáme odstavce s nadpisy, které pomohou lepší orientaci v textu i následné práci s textem a doplňujícími cvičeními.
- Součástí PL by měla být i procvičovací část, výklad a procvičovací část by měly mít společné záchytné body (tučně psaná slova, podobné formulace, atp.).
- Procvičovací část by měla být zaměřena nejen na dějepisná fakta, ale zároveň by měla sloužit k upevnění slovní zásoby a pochopení učiva, případně k nácviku gramatických nebo mluvnických jevů.
- Každý PL by měl mít slovníček, může být obrázkový, překladový, apod., může být také součástí aktivity – žák si ho tvoří sám.
- Pokud používám univerzální PL pro všechny žáky, diferencuji cíle pro třídu a pro žáka s OMJ a určím míru aktivity/pasivity všech (i žáka s OMJ) – např. skupinové řešení problému, samostatná práce apod.
- Promyslím také na základě jazykové úrovně, do jaké míry budu cizince integrovat – mám např. univerzální PL a ve skupině bude pracovat každý na všem nebo žák s OMJ bude mít jen vybraná cvičení a úkoly.

K PROCVIČOVÁNÍ LZE V PL VYUŽÍT:

- kartičky s klíčovou slovní zásobou – spojování s obrázky/významy
- seřazování událostí chronologicky, přiřazování na časovou osu, práce s mapou,
- spojování dat a událostí
- doplňování klíčových pojmů do textu
- formulovat vždy jednoduché otázky za text/výklad, žáka nutí k opětovnému přečtení textu a formulaci vlastní odpovědi (např. věta: *Slované přišli na území Čech v 6. Století* → *Kdy přišli na území Čech Slované?*)
- přiřazování pojmů k větám
- rozpůlené věty, které se spojují, a doplňuje se letopočet: např. Nacizmus vznikl v Německu roku ...?.
- sestavování pojmu z písmen, křížovky
- myšlenková mapa
- test a výběr z možností
- tvrzení a možnost zvolit ANO x NE (zpočátku jsou vhodné spíše tyto uzavřené otázky)
- ověřování porozumění – například zařazování vynechaných slov (třeba sloves) do vět, i s nápovědou daných slov nad textem – u sloves tím učíme zároveň časování sloves + slovní zásobu (z infinitivu utvořit správný tvar)
- hledání chyb v textu – korekturní cvičení (chyby musí být zjevné, aby to nebylo moc těžké – spíše chyba např. v letopočtu nebo jménu vladaře než ve tvaru slova – to je pro cizince velmi obtížné)
- tvorba otázek – na PL bude mít odpověď a vytvoří otázku

DALŠÍ VHODNÉ AKTIVITY PRO ZAPOJENÍ ŽÁKŮ S OMJ:

- výroba plakátů – u začátečníků může být formou skupinové práce (ale je důležité, aby i žák s OMJ měl svůj „úkol“)
- referáty, komparace → témata na obohacení – žák s OMJ ze své země/kult. původu (u pokročilejších)
- exkurze, zážitkové metody – všichni žáci převypráví vlastními slovy, včetně žáka s OMJ (složitost bude vycházet z jeho jazykové úrovně)
- filmy (možnost zhlédnout v předstihu by mohla pomoci se zorientovat)
- hra „Hádej kdo jsem?“ - žáci pokládají otázky ANO/NE → i žák s OMJ musí tvořit otázky (může mít čas na písemnou přípravu)
- krátké vyprávění za nějakou historickou osobu – narodil/a jsem se...
- důležité je žáka s OMJ také rozmluvit, takže nejen PL, ale aby byli nuceni se vyjádřit – i zjednodušeně
- aktivizační činnosti, projekty (středověké vaření bez brambor, móda/zbraně, fotka historické události)

Přílohou tohoto dokumentu jsou *Výstupy pro žáka s OMJ*, které je možné použít při tvorbě vyrovnávacího plánu a mohou sloužit jako inspirace, na co se zaměřit při výuce žáků s OMJ. Další přílohou jsou pracovní listy a shrnutí, jak tvořit *Vyrovnávací plán*.

